

TOPAL OSMAN PAŞA

devlet hizmetlerinde bulunmuş ve 1744'te kaptan-ı deryâliğe yükselmiştir. Torunları arasından çok sayıda devlet adamı, müderris ile Nâşid ve Nâmîk Kemal gibi sanatkâr ve şairler çıkmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 126, s. 41; nr. 127, s. 173; nr. 138, s. 1, 106, 122, 233, 277, 291, 365; nr. 139, s. 105, 120, 140, 143, 288, 291, 310, 318, 327; BA, Cevdet-Maarif, nr. 3609, 9156; *Târîh-i Osman Paşa*, İstanbul Arkeoloji Müzesi Ktp., nr. 381; Silâhâr, *Nusretnâme*, II/2, s. 325, 357, 363; Şeyhî, *Vekâyiü'l-fuzalâ*, IV, 705, 710, 712; Râşid, *Târîh*, IV, 72, 78, 83, 232 vd., 280, 312-313; Dilâverzâde Ömer, *Zeyl-i Hadîkatü'l-üzerâ* (*Hadîkatü'l-üzerâ* içinde), s. 40-42; Çelebizâde Âsım, *Târîh*, İstanbul 1282, s. 488-489, 534; *Subhî Târîhi: Sami ve Şakir Tarihleriyle Birlikte* (haz. Mesut Aydiner), İstanbul 2007, tür.yer.; Şem'dânîzâde, *Mürî'l-tevârîh* (Aktepe), I, tür.yer.; J. van Hammer-Purgstal, *Büyük Osmanlı Tarihi* (haz. Erol Kılıç – Mümin Çevik), İstanbul 1992, VII, tür.yer.; Flügel, *Handschriften*, II, 290; Tayyazâde Atâ Bey, *Târîh*, İstanbul 1297, II, 165-166; *Destârî Sâlih Târîhi: Patrona Halil Ayaklanması Hakkında Bir Kaynak* (nşr. Bekir Sıtkı Baykal), Ankara 1962, s. 44, 45-48; *Sicill-i Osmânî*, III, 428; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/1, s. 123, 130, 145, 222, 224-226, 237, 323; IV/2, s. 321-325; Levend, *Gazavatnâmeler*, s. 142; J. Hanway, *Zindegi-yi Nâdir Şâh* (trc. İsmâil Devletşâhî), Tahran 1346 hş./1967, s. 96-97, 100, 103, 104-108, 112-117, 118-135; R. W. Olson, *The Siege of Mosul and Ottoman-Persian Relations (1718-1743): A Study of Rebellion in the Capital and War in the Provinces of the Ottoman Empire*, Bloomington 1975, s. 91, 96-97, 99; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri IV*, s. 245, 253, 312; Babinger (Üçok), s. 316; N. Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* (trc. Nilüfer Epçeli), İstanbul 2005, IV, 341, 343-344; M. Münir Aktepe, "Topal Osman Paşa", *İA*, XII/1, s. 439-442; R. Mantran, "Topal Othmân Paşa", *EJ*² (Fr.), X, 606-607.



ABDÜLKADİR ÖZCAN

TOPAL OSMAN PAŞA

(1804-1874)

Bosna-Hersek valisi.

İzmir'e bağlı bir köyde doğdu, babası Hacı Şerif Ağa'dır. "Şerif Ağazâde" veya kazâen ayağına isabet eden bir kurşun yüzünden aksamasından ötürü "Topal" lakabıyla anılır. Babasının Anadolu'nun çeşitli yerlerinde valilik yaptığına dair verilen bilginin (Koetschet, s. 2) doğruluğu şüphelidir. Hayatının ilk dönemleri hakkında fazla bilgi yoktur. Bahriyeye intisap ettiği ve donanmada en yüksek üçüncü mertebe olan riyâle rütbesine kadar yükseldiği bilinmektedir. 1839'da II. Mahmud'un ölümünden sonraki gelişmeler sırasında, sadâreti zorla ele geçiren Hüsrev Paşa'nın düşmanlığını öne

sürerek donanmayı Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'ya teslim eden Kaptanıderyâ (Firârî / Hain) Ahmed Fevzi Paşa'nın maiyetinde bulundu ve ihanetine iştirak etti. 1841'de konuyla ilgili genel af çıkıncaya kadar bir buçuk yıldan fazla bir süre Mısır'da oturmak zorunda kaldı. Onun Fevzi Paşa'nın kethüdâsının oğlu olduğunu, bahriyeye girmesinin de bu münasebetle gerçekleştiğini belirten Lutfî Efendi, daha sonraları donanmanın tesliminde öncü rolü üstlenmediğinin devletçe tesbit edildiğini yazar (*Târîh*, XV, 32). Ancak bu tesbit gerçekleri ifade etmemektedir. Ahmed Fevzi Paşa'nın bu işe çevresindekilerin teşvikiyle kalkıştığına dair kayıtların (Cevdet, *Tezâkir*, I, 7; Lutfî, VI, 132) Riyâle Osman Bey'e de işaret ettiği açıktır. Nitekim Ahmed Fevzi Paşa'nın, donanmayı teslim etmeye karar verildikten sonra buna karşı çıkması beklenen başta Ferik Mustafa Paşa gibi kumandanları sancak gemisine çağırıp tutuklaması (Lutfî, VI, 40) ve Osman Bey'in bunların dışında kalmış olması kendisiyle iş birliği içinde bulunduğunun açık delilidir. Nitekim donanma Mısır'a doğru yol alırken devriye gezen Fransız gemilerinin amirali Lalande ile yaptığı görüşmede Osman Bey iltica gerekçelerini bizzat açıklamıştır. Onun beyanına göre Hüsrev ve Damad Halil paşalar, II. Mahmud'u zehirleyerek genç şehzade Abdülmecid'in tahta çıkmasını sağlamışlardır ve bunların ilk icraatı kendilerine muhalefet edenlerin idamı olacaktır. Hüsrev Paşa'nın gemileri Rusya'ya teslim edebileceğinden şüphelendiklerinden donanma ile birlikte Mısır'a iltica etmeye karar vermişlerdir. Lalande bu görüşmenin içeriğini bir rapor halinde elçilik vasıtasıyla Bâbüâlî'ye ilettili (Kâmil Paşa, III, 180-183). Olayı, donanmanın iadesi için Mısır'a gönderilen ve orada Osman Bey ile bizzat görüşen babası Mustafa Mazlûm Bey'den nakleden Mehmed Memduh Paşa, kendisinin Hüsrev Paşa'dan çekindikleri için donanmanın Mısır'a götürülmesine Fevzi Paşa ile beraber karar verdiklerini itiraf ederek bağışlanma dilediğini yazmaktadır. Mazlûm Bey Osman Bey'in nişan ve fes alâmetlerine el koyarak İstanbul'a getirmiş ve bir müddet sonra vâki olan affında da etken olmuştur (*Tanzimattan Meşrutiyete*, s. 203-204).

İstanbul'a döndükten sonra donanmadan ayrılmak zorunda kalan Osman Paşa bir müddet herhangi bir göreve tayin edilmedi. Ardından İstanbul Zaptiye Meclisi üyeliğine getirildi; nihayet askeriyeden uzaklaştırılarak mülkî idarede istihdam

edilmek üzere tekrar devlet hizmetine alındı. İzmit muhassıllığına gönderildi, bu arada (1848) kendisine mîrimîranlık rütbesi tevcih edildi (Lutfî, VIII, 176). Zilkade 1265'te (Eylül-Ekim 1849) Karesi, ardından Biga ve 1855'te Rumeli pâyesiyile Kıbrıs mutasarrıflığına tayin edildi. Eylül 1856'da Belgrad valiliğine getirildi; Sırp özerkliğinin yeniden düzenlenmesi aşamasında önem kazanan bu vilâyette başarıyla hizmet etti. Buradaki icraatı Sadrazam Âli Paşa'nın dikkatini çekti; idarecilik vasfının çok daha yakından takip edilebildiği, vilâyetler içinde en üst derecede bulunan Bosna-Hersek valiliğine vezâret rütbesiyile gönderildi (23 Ocak 1861). Burada on yıla yakın bir süre valilik yaptı ve hizmet süresi bakımından da seleflerini geride bıraktı.

Osman Paşa'nın Bosna valiliği süresince yanında bulunan, vilâyet ve zaptiye hekimisi olarak görev yapan Avusturyalı Josef Koetschet'in verdiği bilgiler icraatının yakından takip edilmesinde en önemli kaynaktır. Başarılı bir vali portresiyile kendisini Tuna Valisi Midhat Paşa ile kıyaslamak mümkündür. Mısır'da geçirdiği zorunlu ikameti vesilesiyile Mehmed Ali Paşa'nın icraatından etkilendiği ileri sürülmektedir. Bununla beraber Osman Paşa'nın mülkî idarede tatbikattan gelen bir edininin dışında özel bir eğitimden geçmediği dikkate alınırsa onun kendi kendini yetiştirdiği ve Tanzimat döneminin ruhuna uygun bir zihniyet içinde vazife görmeye gayret ettiği kabul edilebilir. Merkezî idarenin beklentisi doğrultusunda vilâyetin dâhilî durumunun düzenlenmesi, asayişinin temini ve İstanbul'dan gelecek tâlimatların aynen uygulanması önde gelen işleri arasında yer aldı. Bosna'da ahaliye zarar veren haydut çeteleriyle mücadelede öncelik verdi ve kısa zamanda bunların faaliyetlerini önledi. Bosna feodal beylerinin nüfuzunun sınırlanması valiliğin, dolayısıyla merkezin gücünün arttırılması anlamına geldiğinden bunların mülkî idarede rol oynamalarını ve devlet hizmetine girmelerini teşvik etti. Bu beylerin çoğu, 1850-1851 arası Macarlı Ömer Paşa'nın tenkil harekâtı esnasında sürgüne gönderilmişti. Ancak geri döndükten sonra eski alışkanlıklarına devam ettiler. Bunların memuriyetlere kabul edilmesi, Rusya'da Büyük Petro'nun soylulara devlet memuriyetine girme zorunluluğu getirmesini hatırlatan bir icraattır. Bununla birlikte özellikle 1856 İslahat Fermanı'nın bir sonucu olarak hıristiyan ahalinin eşitliği, bölgedeki beylerin nüfuzlarının kırılması ve itibar-

larının zedelenmesine, merkezî devletin gücünün önemli derecelerde azaldığı daha sonraki dönemlerde müslüman ahalinin iç ve dış saldırılara karşı tamamen korumasız kalmasına yol açtığını da unutmamak gerekir. Osman Paşa, bir Osmanlı milleti oluşturma projesi doğrultusunda idare meclislerine müslüman olmayan üyelerin katılımını sağladı. Şehir ahalisinin güçlenmesine ve ön saflarda yer alıp eşraf karşısında denge unsuru teşkil etmesine çalıştı. Bu amaçla tâcirlere ve küçük sanayi erbabına arka çıktı, özellikle bakırcı ve bıçakçı loncalarına destek verdi.

Eğitim alanında da önemli işler başaran Osman Paşa, Saraybosna'da bir rüşdiye mektebi, memur yetiştirmek üzere bir hukuk mektebi ve bir kıraathane açtı. İyi bir eğitim verdiği anlaşılan bu okullardan mezun olanlar Avusturya işgali sırasında da görevlerini sürdürdüler. Bosna'nın diğer yerlerinde de görülen okullaşma hareketiyle Bosna ahalisinin "İstanbullaşması", yani bir Osmanlı vatandaşı oluşturma amacı güdüldüğü ifade edilmektedir (Koetschet, s. 4). Hıristiyan ahalisi için okulların açılmasına yardımcı oldu, bu okullara devlet yardımı sağladı (Cevdet, *Tezâkir*, III, 18-19). Çeşitli mezheplere mensup kızlar için yine devlet eliyle bir mektep açılmasına ön ayak oldu. Buradaki eğitimden hıristiyanlar yanında müslüman kızlar da istifade etmekteydi. Devletin okulları kontrol altında tutma hakkının, genç ve idealist Slav hocalarının baskı altında tutulması şeklinde algılanmasına özen gösterdi. Osman Paşa matbuat sahasında da önemli işler yaptı. Vilâyette ilk matbaayı kurdu; burada mektep kitapları, salnâmeler ve haftalık resmî gazete niteliğinde Kiril harfleriyle Boşnakça ve Türkçe *Bosna* (1866), Kiril harfleriyle Sırp-Hırvatça ve Türkçe olarak *Gülşen-i Saray / Sarajevski Cvetnik* (1868) gazeteleri basıldı. Yarı resmî kimliğiyle bu son gazete ile komşu bölgelerdeki Güney Slav millî basınıyla, bilhassa Sırp basınıyla ateşli bir polemik sürdürülmekteydi (Srećko M. Džaja, s. 83-85). Ayrıca Saraybosna'da Türkçe, Farsça ve Arapça eserlerden oluşan bir kütüphane kurdu. Şehrin tanınmış hattatlarından Hâşim Efendi'ye 20.000 kuruş masrafla yazdırdığı tezhipli bir Kur'an nüshasını Medine'ye gönderdi. Tuna vilâyeti yanında Bosna'da yetenekli bir valinin bulunması buranın da vilâyet reformu için pilot bölge seçilmesi sonucunu verdi. 1863'ten beri faaliyet gösteren Cevdet Efendi (Paşa) nezâretindeki komisyon, müslüman büyük toprak

sahipleriyle bunların çiftliklerinde çalışan hıristiyan ortakçılar arasındaki anlaşmazlığı çözmeye gayret etmekte ve Ekim 1857'de çıkarılan bir kanun ortakçıları büyük çiftlik sahipleri karşısında korumaktaydı. 1866 Vilâyet Nizamnâmesi vilâyet yöneticilerinin önem ve etkinliklerini arttırmıştı. Bunun neticesi, idare meclislerinin teşkili ve hıristiyan ahaliye de mahallî yönetimlerde yer verilmesi oldu. Osman Paşa bu anlamda idare meclisleriyle vilâyet umumi meclisini (meclis-i kebîr) teşkil etti (Koetschet, s. 7; Godec, s. 100).

Osman Paşa vilâyetin ekonomik durumunun güçlendirilmesi için önlemler aldı. 1862'de 300.000 hayvanın telefine sebep olan hastalığın açtığı yaraları sarmaya çalıştı. Mîrî ambarlar oluşturdu ve âşâr vergisinin vilâyetçe toplanmasına teşebbüs etti, ancak ehil memurların azlığı yüzünden başarı sağlayamadı. Her cemaatin belirlenen âşârı kendi toplaması ve ambarlara teslim etmesi uygulaması da köylülerin aleyhine neticeler verdiğinden uzun sürmedi. Âşâr vergisinin yerine geçecek yeni bir vergileme usulü projesi de İstanbul'da reddedilmesi yüzünden sonuçsuz kaldı. Ayrıca 1866 Vilâyet Nizamnâmesi'ne uygun biçimde vilâyette emlak kaydını çıkarttı. Yeni ve uygun kamu binalarının yapımına özen gösterdi. Göreve başlar başlamaz ele aldığı bir konu da şehrin yollarının inşası ve bakımındı. Özellikle şehirler arası ulaşım için gerekli şoselerin inşasına yöneldi. Bu arada Saraybosna'dan Konik'e ve oradan Mostar'a uzanacak bir "araba caddesi" açıldı (Cevdet, *Tezâkir*, III, 17, 19). Bunları devletten para ve teknik yardım almadan halkın katkılarıyla ve gönüllü çalışanlarıyla gerçekleştirdi. 1866'da her dinden hasta kabul edecek kırk yataklı bir vakıf hastahanesi açtı. 1865'te askere alma işlemine teşebbüs edildi. On beş yıl kadar önce Ömer Lütfi Paşa zamanında Bosnalı âsilerin te'dip edilmesi dolayısıyla bu işlem önemli bir sorun oluşturmaktaydı (Gölen, s. 88 vd.). Cevdet Efendi ile beraber dik kafalı Boşnaklar'ı dil dökerek vilâyet içinde kullanılmak şartıyla askerlik hizmetine sevketti (*Tezâkir*, s. 33 vd.; *Ma'rûzât*, s. 98 vd.).

Belgrad kalelerinin Sırp'lar'a terkini (1867) tepkiyle karşılayan Osman Paşa gözünü Sırp'ların üzerinden ayırmadı. Bâbiâli'ye Drina nehri boyunca uzanacak bir askerî kordon kurulmasını bir karşı tedbir olarak teklif etti. Bu tutumu Sırp'lar tarafından da bilinmemekteydi. Bu sebeple 1868'de Prens Mihail'in bir suikast sonucu öldürülmesi hadisesinde Osman Paşa'nın parmağı ola-

bileceği ileri sürülmüştür. Osman Paşa'nın Karadağ prensiyle arası daha iyi idi. 1865'te Hersek-Karadağ sınırlarında faaliyet gösteren eşkiya çetelerinin te'dibinde Osman Paşa etkin rol oynadı. Aynı sene, Yenipazar sancağının üç yıllık aradan sonra tekrar Bosna'ya ilhaki esnasında Karadağ tarafından işgal edilen bazı yerler sebebiyle ilişkilerin bozulması üzerine bizzat Prens Nikola ile buluşarak konuyu barışçı bir çözüme kavuşturdu.

Osman Paşa'nın valiliği her türlü din mensubunun barış içinde yaşadığı bahçiyar bir zaman diye anılır (Koetschet, s. 25). Şahsen müslüman ve hıristiyanlar arasındaki eşitliğe karşıydı ve elinden geldiğince devletin temel direği olarak gördüğü müslümanlara arka çıkmak isterdi. Bununla beraber Sırp'lar'a karşı menfi tavırını dinî olmaktan ziyade siyasî kaygılardan kaynaklanmaktaydı. Belgrad'da geçirdiği iki yıllık valiliği bu tutumuna destek veren tecrübelerle doludur. Bosna'da iken Bükreş'te merkezlenen Slav örgütlerinin faaliyetlerini takip ettiği, bunların İzvornik'te bulunan Slav komitesine silâh ve mühimmat göndereceği haberini İstanbul'a bildirmesinden anlaşılmaktadır (Gölen, s. 78).

İstanbul'daki bazı çevreler Osman Paşa'yı askerî konulara karışmakla itham etmekte ve uygulamalarını onaylamamaktaydı. Böylece 1868 sonbaharında azledileceğine dair ilk söylentiler çıktı. Saraybosna'dan İstanbul'a çağrılan garnizon kumandanı Çerkes Abdi Paşa da aleyhine çalışmaktaydı. Osman Paşa, bir müzayedede sonucu ucuza kapattığı iddia edilen bir çiftlik alımı sebebiyle valilerin vazife gördükleri vilâyette mülk edinmemeleriyle ilgili ilkeye uymamaktan ötürü suçlanmaktaydı. Halbuki sadrazam bu satış için onay vermiş veya hiçbir itirazda bulunmamıştı. Saraybosna içinde yine büyük bir arazi satın alması ve burada bir konak inşasına girişmesi hakkındaki söylentileri daha da arttırdı. Nihayet Ocak 1869'da Midhat Paşa'nın nâzırlığa getirilmesiyle boşalan Rusçuk valiliğine tayini çıktı. Tayinin iptali için İstanbul'daki taraftarlarını seferber ederken yol hazırlığını tamamladı. Yolculuk güzergâhında geniş halk kitlelerince desteklendi. Neticede yeni vali Ömer Fevzi Paşa Girit'e tayin edilerek Osman Paşa yerinde bırakıldı (Lutfi, XII, 28) ve halkın fevkalâde coşkun gösterileri arasında tekrar Saraybosna'ya döndü (9 Mart 1869). Mayıs'a kadar sürecek olan valilikteki bu son ayları içinde en önemli faaliyeti yoğun kışa rağmen zorlu bir seyahatle martta Agram'a gelmesi, oradan Fiume'ye inecek

TOPAL OSMAN PAŞA

olan Avusturya İmparatoru Franz Joseph'i padişah adına selâmlamak üzere ziyaret etmesi oldu. 1869 Mayıs'ında azli söylentileri yeniden canlandı ve bu defa valiliği bırakmak zorunda kaldı (27 Mayıs 1869). Yeni vali Saffet Paşa gelinceye kadar vilâyet işlerini defterdara teslim etti, mal varlığını sattı ve İstanbul'a döndü. Boğaz'da satın aldığı yeni evine yerleşti ve burada vefat etti (25 Temmuz 1874), Haliç'te tersane / zindan arkası mezarlığında defnedildi (a.g.e., XV, 32).

Josef Koetschet Osman Paşa'yı enerjik, zekâ işaretleri taşıyan küçük parlak gözlü, yumuşak ve sakin yüzlü olarak nitelendirmektedir. Türkçe şiirler yazan Osman Paşa, Arap ve Fars edebiyatına da vâkıftı. Gençliğinde Yanya'da iken bir Rum papazından öğrendiği Esop hikâyelerini Rumca tekrarlamayı severdi. Vaktiyle deniz subayı iken temasta bulunduğu konsoloslardan bir miktar Fransızca öğrenmişti. İmparator Franz Joseph'in huzuruna tercümanlık yaparak kendisiyle Fransızca görüşmesi zamanla bu dili iyi konuşur hale geldiğini göstermektedir. Bosna valiliği siyasi önem taşıyan, yabancı hükümdarlar dışında Osmanlılar'a bağlı özerk prenslerle de görüşmelerde bulunmayı gerekli kılan bir vilâyet olması itibarıyla Osman Paşa'nın bu anlamda yeterlilik içinde bulunduğu açıktır. Paşanın hayatındaki silinmeyecek tek kara lekesi, herhalde Hain Ahmed Paşa'ya arka çıkıp donanmanın Mısır'a teslim edilmesi olayına katılmasıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Cevdet, *Ma'rûzât*, s. 94-102; a.mlf., *Tezâkir*, I, 7; III, 17, 19, 21, 33 vd., 45-47, 62, 66, 68, 70, 71, 79, 80; *Sicill-i Osmânî*, III, 449; Lutfi, *Târih*, VI, 40, 132; VIII, 176; XII, 28, 39; XV, 32; Kâmil Paşa, *Târih-i Siyâsî-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye*, İstanbul 1327, III, 180-183; Memduh Paşa, *Tanzimattan Meşrutiyete: Mir'ât-ı Şuûnât* (s.nşr. Hayati Develi), İstanbul 1990, s. 203-204; J. Koetschet, *Osman Pascha, Der letzte Grosse Wesier Bosniens und seine Nachfolger. Hinterlassene Aufzeichnungen* (nşr. G. Grassl), Sarajevo 1909, s. 1-37; Srećko M. Džaja, *Bosnien-Herzegowina in der österreichisch-ungarischen Epoche: 1878-1918*, München 1994, s. 83-85; Zafer Gölen, *Tanzimat Dönemi Bosna İşyanları: 1839-1878*, Ankara 2009, s. 78, 88; G. Godec, "Leben zwischen Mahala und Čaršija. Toleranz im Sarajewo im Spannungsverhältnis von Eigenständigkeit und Gemeinsamkeit", *Toleranz: Weisheit Liebe oder Kompromiss? Multikulturelle Diskurse und Orte* (ed. S. Hering – M. Brumlik), Wiesbaden 2004, s. 100; Yüksel Çelik, *Hüsrev Mehmet Paşa: Siyasi Hayatı ve Askeri Faaliyetleri: 1756-1855* (doktora tezi, 2005). İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 390-391; Şerafettin Turan, "Topal Osman Paşa", *İA*, XII/1, s. 442-443.



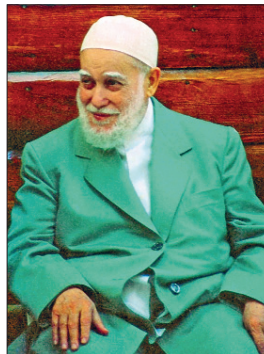
KEMAL BEYDİLLİ

TOPBAŞ, Musa

(1917-1999)

Nakşibendî-Hâlidî şeyhi.

Konya Kadınhanı'nda doğdu. Babası hayır sever bir tüccar olan Ahmed Hamdi Bey, annesi Âdile Hanım'dır. Dedesinin babası Topbaşzâde Ahmed Kudsi Efendi (ö. 1889), Hâlid el-Bağdâdî'nin halifelerinden Bozkırlı Muhammed Kudsi (Memiş) Efendi'den hilâfet almış bir âlimdir. Doğduğu yıl ailesi İstanbul'a göç eden Musa Topbaş, Enverpaşa ilk mektebini bitirdikten sonra Kadıköy'deki Fransız Mektebi'ne devam etti; ardından Nuruosmaniye'de bulunan İnkılâp Lisesi'nde iki yıl okuyup bu okuldan ayrıldı. Ailesi dinî eğitim almasını isteyince Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'dan Kur'an-ı Kerim, Mustafa Âsım Yörük'ten Arapça ve dinî bilgiler, hattat Hamit Aytaç'tan hüsn-i hat dersleri aldı. Bekir Hâki Yener, Tâhirülmevlevî, Babanzâde Ahmed Naim, Ali Yektâ Saraç ve Ömer Nasuhi Bilmen gibi âlimlerin sohbetlerinden faydalandı. 1950'li yıllarda Said Nursi'nin hizmetinde bulundu. Gençliğinde başladığı kumaş ticareti işini babasının 1944'te vefatından sonra ağabeyi ve kardeşleriyle birlikte sürdürdü. 1950'de tanışıp sohbetlerine katıldığı Nakşibendî şeyhi Mahmut Sami Ramazanoğlu'na 1956'da intisap etti; 1976'da hilâfet aldı. Şeyhin vefatının (1984) ardından onun irşad vazifesini devam ettirdi. Sevenleri arasında "Sâhibü'l-vefâ" diye anılan Musa Efendi 16 Temmuz 1999'da İstanbul'da vefat etti ve Sahrâycidedi Mezarlığı'na defnedildi. Musa Topbaş birçok hayır müessesesinin kurulmasında öncülük etmiş, faaliyetlerine destek olmuştur. Kur'an kursu, imam-hatip okulu, cami, huzurevi ve hastahane yapımını teşvik etmiştir. Bazı dostlarını ve evliya türbelerini ziyaret maksadıyla Pakistan, Güney Afrika ve Orta Asya'ya seyahatler yapmıştı. Medîne-i Münevvere-



Musa Topbaş

de aylarca ikamet ettiği olurdu. Türkiye'de bulunduğu zamanlar dost ve sevenleriyle sohbet etmek için Anadolu'nun muhtelif şehirlerine seyahatler düzenlerdi.

Eserleri. 1. *İslâm Kahramanları* (I-III, İstanbul 1990-1992). Eserin birinci cildinde Hz. Peygamber ve ashabının cesaret ve kahramanlıkları, ikinci ve üçüncü ciltlerde Selçuklu ve Osmanlı döneminde yaşayan kahramanlar anlatılır. 2. *Altınoluk Sohbetleri* (I-VI, İstanbul 1991-2002). *Altınoluk* dergisinde yayımlanan makalelerinden derlenmiştir. 3. *Sultânü'l-ârifin eş-Şeyh Mahmûd Sâmî Ramazanoğlu* (İstanbul 1991). 4. *Allah Dostunun Dünyasından: Hacı Mûsâ Topbaş Efendi ile Sohbetler* (İstanbul 1999). Hayatının son yıllarında kendisiyle yapılan ve *Altınoluk* dergisinde yayımlanan röportajların bir araya getirilip vefatından sonra yayımlanmasından meydana gelmiştir. Sâdık Dâna takma adıyla neşredilen bu kitapların yanı sıra *Âhiret Hazırlığı*, *Tasavvuf-Mârifetullah*, *Hizmet İnsanı* ve *Âile Seâdeti* isimleriyle yayımlanan cep kitapları *Altınoluk Sohbetleri* adlı kitabından yapılmış seçmelerden ibarettir. Musa Topbaş'ın dostlarına yazdığı bazı mektupları 1999-2001 yılları arasında *Altınoluk* dergisinin eki olan *Yuvamız*'da neşredilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sâdık Dâna, "Kendi Kaleminden Kısa Terce-me-i Hâl", *Altınoluk*, sy. 162, İstanbul 1999, s. 12; "Topbaşzâde Musa Efendi", *İstanbul Evliyaları* (haz. Kemal Yavuz v.dğr.), İstanbul 2003, II, 322-331; Mehmed Aslan, *Bir Sultan Yaşardı Sultantepe'de*, İstanbul 2003; Adem Ergül, *Sâhibü'l-Vefâ Hâce Mûsâ Topbaş*, İstanbul 2008; a.mlf., "Herkesine Bir Yerden Ulaşmak Lâzım", *Altınoluk*, sy. 281 (2009), s. 4-7; Osman Nuri Topbaş, "Gönüllü Sultanı Üstazımız, Babamız Mûsâ Efendi", a.e., sy. 162 (1999), s. 7-11; Abdullah Sert, "Sâhibü'l-Vefâ", a.e., s. 13-16; H. Kâmil Yılmaz, "Bir Güzel İnsan", a.e., s. 17-18.



NECDET TOSUN

TOPÇU, Nurettin

(1909-1975)

Fikir adamı, ahlâk felsefecisi,
Hareket dergisinin kurucusu.

7 Kasım 1909'da İstanbul Süleymaniye'de doğdu. İlk nüfus kaydında adı Osman Nuri olup Erzurumlu bir ailenin çocuğudur. Dedesi Osman Efendi, Erzurum'un Ruslar tarafından işgali sırasında orduca topçu olduğu için kendilerine Topçuzâdeler lakabı verilmiştir. Aileden İstanbul'a ilk yerleşen babası Ahmed Efendi, Erzurum'da